

Варенья Н. М.,
аспірант

Національної академії Служби безпеки України

КОМПЕТЕНЦІЯ СУБ'ЄКТІВ У ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ ТЕРОРИСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Анотація. Досліджено зміст поняття «суб'єкт протидії тероризму» та «система протидії тероризму». Окреслено компетенцію основних суб'єктів протидії тероризму в Україні, зокрема Кабінету Міністрів України, Служби безпеки України та інших. Охарактеризовано сутність поняття «протидія тероризму». Визначено дві групи суб'єктів протидії загрозам терористичного характеру, виділено суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом, та суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом.

Ключові слова: протидія тероризму, суб'єкт протидії, профілактика тероризму, боротьба з тероризмом, загрози терористичного характеру.

Постановка проблеми. Тероризм є справжньою небезпекою як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівні. Це явище формувалось протягом довгого часу, при цьому зазнавало змін в ідеологічному аспекті та залежало від світоглядної платформи терористів, а також від певної політичної мети, для досягнення якої і проводилась така суспільно загрозна діяльність. Ступінь його суспільного ризику безперервно росте, актуальною стає проблема забезпечення національної безпеки, особливо в умовах продовження антитерористичної операції на східних теренах України, а також у світлі інтеграції нашої держави до європейського простору безпеки.

Відповідно до Основного Закону України є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, найвищою соціальною цінністю якої є людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека [1]. Проте варто відзначити, що сьогодні поширені негативні явища, метою яких є створення загрози для основних цінностей, проголошених Конституцією України. Мова йде про таке явище, як тероризм – суспільно небезпечну діяльність, суттю якої є навмисне, цілеспрямоване застосування насильства через такі події, як захоплення заручників, залякування мирних жителів, підпали, убивства, насильницька протидія органам влади, а також організація та реалізація інакших посягань на життя чи здоров'я людей. З метою протидії вищезгаданому загрозливому явищу в Україні існують суб'єкти протидії тероризму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тероризм як небезпечне суспільне явище, а також протидія йому були предметом досліджень багатьох вчених-правознавців, таких як: В. Антипенко, С. Алексєєв, П. Біленчук, О. Андрійко, І. Бородин, М. Василенко, І. Голосніченко, В. Горшенєв, Ю. Іванов, В. Кубальський, В. Канцір, В. Колпаков, О. Кузьменко, В. Ліпкан, В. Майоров, М. Матузов, Л. Новікова, В. Олефір, О. Рябченко, О. Соколоський, М. Рибчук, В. Шаповал, О. Якуба та інші. Праці зазначених дослідників, без сумніву, відіграють помітну науково-практичну значущість, а пропозиції та висновки, до яких вони дійшли, зробили вагомий крок для внесення змін до чинних нормативно-правових актів. Усе ж у даній сфері

зостається ще чимало спірних запитань. Приміром, недостатньо уваги присвячено поняттям суб'єктів протидії тероризму в Україні, а також компетенції таких суб'єктів у досліджуваній проблематиці, що і визначає актуальність цієї статті.

Метою статті є дослідження компетенції суб'єктів протидії загрозам терористичного характеру, а також визначення системи таких суб'єктів з опорою на аналіз законодавчих положень і тверджень науковців із цих питань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з положенням ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV боротьба з тероризмом – це діяльність щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності [7]. На основі цього визначення можна стверджувати, що суб'єктами протидії тероризму в Україні є учасники правовідносин у сфері протидії тероризму, котрі мають визначені законом певні повноваження з питань виявлення, відвернення, знищення та зменшення негативного впливу терористичної діяльності.

На нашу думку, з практичної точки зору доречно поставити наголос не стільки на боротьбі з тероризмом, яка за своєю суттю торкається вже існуючих і виявлених груп терористів, скільки на протидії. Можемо стверджувати, що протидія тероризму є ширшим поняттям, яке відповідає сучасним параметрам тероризму, його суспільному значенню і реальній неможливості його знищення.

Під протидією тероризму пропонується розуміти діяльність органів державної влади і органів місцевого самоврядування, об'єднаних громадян, окремих громадян з: а) профілактики тероризму – виявлення і подальшого усунення причин і умов, що сприяють здійсненню терористичної діяльності; б) боротьби з тероризмом – виявлення, попередження, припинення, розкриття і розслідування терористичних злочинів; в) мінімізації і (або) ліквідації наслідків терористичної діяльності [12, с. 35].

Системою суб'єктів протидії загрозам терористичного характеру є визначена на законодавчому рівні певна сукупність суб'єктів, основною метою яких є взаємодія один з одним шляхом відвернення, виявлення, знищення та зменшення негативного впливу терористичної діяльності. Для конкретизації цього поняття потрібно визначити сутність та місце в цій системі кожного із суб'єктів протидії загрозам терористичного характеру.

Система суб'єктів боротьби з тероризмом складається з двох рівнів.

І. Суб'єкти, що безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом.

ІІ. Суб'єкти, що можуть у разі необхідності залучатися до боротьби з тероризмом [2, с. 243].

Перший рівень – суб'єкти, які безпосередньо ЗДІЙСНЮЮТЬ боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції. На сьогодні такими суб'єктами є: Служба безпеки України – головний орган у загальнодержавній системі боротьби з терорис-

тичною діяльністю; Міністерство внутрішніх справ України; Національна поліція, Міністерство оборони України; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань; Управління державної охорони України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи [7].

До участі в здійсненні заходів, пов'язаних із попередженням, виявленням і припиненням терористичної діяльності, залучаються в разі необхідності також: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; Служба зовнішньої розвідки України; Міністерство закордонних справ України; Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику в електроенергетичному, вугільно-промисловому та нафтогазовому комплексах; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері управління об'єктами державної власності; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сферах транспорту; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну фінансову політику; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну аграрну політику. До участі в антитерористичних операціях за рішенням керівництва антитерористичної операції можуть бути залучені з дотриманням вимог цього Закону й інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості і форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою. Координацію діяльності суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом, здійснює Антитерористичний центр при Службі безпеки України [7].

Антитерористичний центр визначає, аналізує причини і умови, які сприяють виникненню та поширенню тероризму; надає методичну допомогу та рекомендації суб'єктам боротьби з тероризмом щодо виявлення й усунення причин та умов, які сприяють виникненню та поширенню тероризму; координує дії суб'єктів боротьби з тероризмом щодо розширення взаємодії з правоохоронними органами і спеціальними службами іноземних держав, антитерористичними структурами ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС, іншими міжнародними організаціями, що здійснюють боротьбу з тероризмом на підставі міжнародних договорів [5].

У межах своєї компетенції вони здійснюють: заходи із запобігання, виявлення і припинення терористичних актів та злочинів терористичної спрямованості; розробляють і реалізують попереджувальні, режимні, організаційні, виховні та інші заходи; забезпечують умови проведення антитерористичних операцій на об'єктах, що належать до сфери їх управління; надають відповідним підрозділам під час проведення таких операцій

матеріально-технічні та фінансові засоби, засоби транспорту і зв'язку, медичне обладнання і медикаменти, інші засоби, а також інформацію, необхідну для виконання завдань щодо боротьби з тероризмом [2, с. 244].

Отже, головним органом у загальнодержавній системі боротьби та протидії тероризму є Служба безпеки України, що відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 № 2229-XII є державним правоохоронним органом спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України [10]. У складі Служби безпеки України діє Антитерористичний центр, який на підставі Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України, затвердженого Указом Президента України від 14 квітня 1999 року № 379/99, є постійно діючим органом при Службі безпеки України, що здійснює координацію діяльності суб'єктів протидії з тероризмом у запобіганні терористичним актам щодо державних діячів, критичних об'єктів життєзабезпечення населення, об'єктів підвищеної небезпеки, актам, що загрожують життю та здоров'ю значної кількості людей, та в їх припиненні [6].

Іншим державним правоохоронним органом спеціального призначення, на який законодавством України [7] покладено обов'язок щодо безпосереднього здійснення боротьби та протидії тероризму в межах своєї компетенції, є Управління державної охорони, яке згідно із Законом України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» від 04.03.1998 № 160/98-ВР підпорядковане Президентові України та підконтрольне Верховній Раді України, здійснює державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, що виражається в реалізації системи організаційно-правових, режимних, оперативних-розшукових, інженерно-технічних та інших заходів із метою забезпечення нормального функціонування органів державної влади України, безпеки посадових осіб та об'єктів, визначених законодавством [8].

Також варто зауважити, що Закон України «Про боротьбу з тероризмом» поряд із вищезгаданими органами виділяє органи спеціального призначення, для котрих діяльність щодо протидії загрозам терористичного характеру не є основними повноваженнями, але в передбачених законом випадках вони можуть виконувати функції суб'єктів протидії загрозам терористичного характеру.

Йдеться про Службу зовнішньої розвідки України та Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про Службу зовнішньої розвідки України» від 01.12.2005 № 3160-IV Служба зовнішньої розвідки України є державним органом, який здійснює розвідувальну діяльність у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сферах; підпорядковується Президентові України та підконтрольний Президентові України і Верховній Раді України [11]. Згідно із Законом України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» від 23.02.2006 № 3475-IV Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України є державним органом, який призначений для забезпечення функціонування та розвитку державної системи урядового зв'язку, національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах криптографічного та технічного захисту інформації, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'є-

герського зв'язку, а також інших завдань. Служба спрямовує свою діяльність на забезпечення національної безпеки України від зовнішніх і внутрішніх загроз та є складовою частиною сектору безпеки й оборони України [9].

Також відповідно до частини другої ст. 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» у межах своєї компетенції, визначеної законами та виданими на їх основі іншими нормативно-правовими актами, участь у протидії тероризму беруть центральні органи виконавчої влади [7].

Варто зауважити, що до кола суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом, відносять:

- Міністерство внутрішніх справ України;
- Міністерство оборони України;
- центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону, – Адміністрація Державної прикордонної служби України;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, – Державна пенітенціарна служба України [7].

Тобто законодавець чітко передбачив кількість центральних органів виконавчої влади, які є суб'єктами протидії загрозам терористичного характеру та в межах власної компетенції реалізують антитерористичну функцію безпосередньо.

Для того, щоб діяльність щодо протидії загрозам терористичної діяльності проводилась відповідно до чинного законодавства та до вимог міжнародних спільнот, існує державний контроль у сфері боротьби з тероризмом – певна група контролюючих суб'єктів, однією з функцій яких є взаємна діяльність щодо забезпечення умов для продуктивного функціонування державної антитерористичної системи за умови стабільного існування внутрішніх та зовнішніх подразників.

Суб'єктами державного контролю у сфері боротьби з тероризмом виступають Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, які здійснюють контрольну діяльність у системі державного управління. Зазначені вище суб'єкти утворюють контрольні органи, сукупність яких складає інфраструктуру контролю у сфері боротьби з тероризмом. Суб'єктам державного контролю у сфері боротьби з тероризмом притаманне коло повноважень, провідне значення серед яких посідає формування норм контролю [4, с. 44].

Висновки. Отже, як свідчать результати цього дослідження, суб'єктами протидії загрозам терористичного характеру в Україні є учасники правовідносин у сфері протидії тероризму, що мають визначені законом повноваження щодо виявлення, відвернення, знищення та зменшення негативного впливу терористичної діяльності.

Із системної точки зору на явище тероризму варто наголосити на необхідності вагомої участі не тільки органів держави, в компетенцію яких входить боротьба з тероризмом та загрозами терористичного характеру, але й інших органів, із метою розширення їх повноважень у даній сфері та залучення їх до антитерористичної профілактики.

У результаті цього дослідження можна зробити висновки про те, що в Україні створена та закріплена на законодавчому рівні система суб'єктів боротьби із загрозами терористичного характеру. Проаналізовано дворівневу систему суб'єктів боротьби із загрозами терористичного характеру, проте нормативно-правове регулювання взаємовідносин між органами дер-

жавної влади у сфері протидії тероризму суттєво відривається від вимог дійсності. Тому потрібна важлива кропітка робота з формування більш виразних і дійових параметрів спеціальної компетенції державних органів та центральних органів виконавчої влади (з урахуванням при цьому норм міжнародного права, досягнень в українській законодавчій сфері та тверджень вітчизняних науковців).

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Майоров В.В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом / В.В. Майоров. // Дослідження і розробки у сфері євроатлантичної інтеграції України. – 2008. – С. 243–252.
3. Майоров В.В. Державний контроль у сфері боротьби з тероризмом. / В.В. Майоров, В.Ю. Кобринський. // Підприємство, господарство і право. – 2008. – № 1. – С. 17–19.
4. Остапенко О.І. Протидія терористичним загрозам в Україні: адміністративно-правовий аспект / О.І. Остапенко // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». – 2014. – № 810. – С. 43–48.
5. Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України, затверджене Указом Президента України від 14.04.1999 року № 379/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 04.03.1998 № 160/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України : Закон України від 23.02.2006 № 3475-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Про Службу зовнішньої розвідки України : Закон України від 01.12.2005 № 3160-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Протидія тероризму, нерозповсюдження зброї та матеріалів масового знищення й захист критичної інфраструктури [Текст] : зб. матеріалів засідань Міжвідом. експерт. робоч. групи, створеної при НІСД / за ред. О.Д. Маркєєвої, Ю.М. Скальського ; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К. : НІСД, 2013. – 101 с.

Варенья Н. М. Компетенция субъектов в противодействии угрозам террористического характера

Аннотация. Исследовано содержание понятий «субъект противодействия терроризму» и «система противодействия терроризму». Определена компетенция основных субъектов противодействия терроризму в Украине, в частности Кабинета Министров Украины, Службы безопасности Украины и других. Охарактеризована сущность понятия «противодействие терроризму». Определены две группы субъектов противодействия угрозам террористического характера, выделены субъекты, привлекаемые к борьбе с терроризмом, и субъекты, которые непосредственно осуществляют борьбу с терроризмом.

Ключевые слова: противодействие терроризму, субъект противодействия, профилактика терроризма, борьба с терроризмом, угрозы террористического характера.

Varenya N. Competence in countering threats of a terrorist nature

Summary. The content of the concept of «subject to counter terrorism» and «counter-terrorism system». Outlined the basic competence of countering terrorism in Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Security Service of Ukraine and others. The characteristic nature of the concept of "com-

bating terrorism." Defined two groups of counter threats of a terrorist nature, including allocated actors involved in the fight against terrorism and entities that are directly engaged in the fight against terrorism.

Key words: combating terrorism, countering the subject, prevention of terrorism, fight against terrorism, threat of a terrorist nature.